

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСІВ РОЗВИТКУ ТА ПІДТРИМКИ МАЛОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ ТА ПОЛЬЩІ

У статті здійснено теоретичне узагальнення процесів розвитку та підтримки малого бізнесу на державному рівні. Проаналізовано сучасний стан малого підприємництва в Україні, міжнародного іміджу країни та її місця в міжнародному бізнес-середовищі. Розкрито особливості державної політики підтримки розвитку малого підприємництва в Україні та Польщі та виділено позитивний досвід, який може бути впроваджений в Україні. Зокрема визначено, що завдяки малим фірмам формується конкурентне середовище, яке позитивно впливає на кон'юнктуру ринку, забезпечує економічне зростання, а також впливає на процеси зайнятості населення. Розглянуто досвід державної політики підтримки розвитку малого підприємництва та визначено, що підтримка розвитку малих підприємств в економіці розвинутих країн забезпечується систематичною комплексною підтримкою з боку держави, яку підкріплено регулярним та значним за своїми обсягами бюджетним фінансуванням. Крім цього, визначено основні напрями державної стратегії розвитку малого бізнесу у країнах західної Європи, зокрема Польщі.

The article provides a theoretical generalization of the processes of development and support of small business at the state level. The article analyzes the current state of small business in Ukraine, the international image of the country and its place in the international business environment. The features of the state policy of supporting the development of small business in Ukraine and Poland are revealed and a positive experience that can be implemented in Ukraine is highlighted. In particular, it is determined that due to small firms a competitive environment is formed that positively affects the market conditions, provides economic growth, and also affects the processes of employment of the population. The experience of the state policy of supporting the development of small business is considered, and it is determined that support for the development of small enterprises in the economies of the developed countries is ensured by systematic comprehensive support from the state, which is supported by regular and significant in its volume of budget financing. In addition, the main directions are determined the state strategy for small business development in Western European countries, in particular Poland.

Ключові слова: державна політика, підтримка розвитку, малий бізнес, стан розвитку, зарубіжний досвід.

Key words: state policy, development support, small business, state of development, foreign experience.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Аналіз стану та проблем малого бізнесу в Україні свідчить про те, що подальший розвиток ситуації без активного та позитивного втручання держави може призвести до згортання даного сектору економіки з відповідним загостренням економічних проблем та посиленням соціальної напруги. Для цього необхідно сформулювати чітку єдину державну і недержавну політику щодо малого бізнесу, використовуючи наявний накопичений досвід розвинених країн світу.

Сектор малого бізнесу (далі - МБ) є визнаною у всьому світі рушійною силою, важливим елементом сучасної економіки, без якого не може розвиватися держава. Він як найважливіший складник сучасного виробництва багато в чому сприяє підтримці конкурентного статусу в економіці, генерує національне багатство шляхом створення нових робочих місць, зростання валового внутрішнього продукту (ВВП), створює природну соціальну сферу суспільного устрою, організованому на засадах ринку, а також формує новий соціальний прошарок підприємців.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Незважаючи на значну кількість досліджень щодо діяльності малих підприємств, в Укра-

їні нині відсутнім є механізм ефективної підтримки підприємств МБ, тому цікавим буде світовий досвід розвитку МБ та можливості адаптації його в Україні. Питання дослідження світового досвіду розвитку МБ вивчали українські науковці: С. Реверчук, А. Вовчак, Л. Цимбал, В. Кіцак та інші. Питання адаптації успішного досвіду розвинутих країн щодо розвитку МБ в Україні, ще не набули своєї значущості в контексті активного їх застосування та результативності. Тому за сучасних умов постає потреба у визначенні стимулюючих факторів розвитку МБ у Польщі та формування пріоритетів та ключових засад щодо можливості впровадження успішного досвіду розвитку в Україні.

Цілі статті. Мета статті – охарактеризувати сучасний стан розвитку МБ в Україні та вивчення досвіду Польщі, з метою його застосування в українських реаліях.

Виклад основного матеріалу дослідження. Малий бізнес є складною та самостійною системою, яка функціонує залежно від наявних критеріїв його підтримки та стимулювання. Для кожної країни притаманні певні критерії, форми та методи підтримки МБ. Залежно від них у кожній країні формується власна потужна система сприяння розвитку МБ з акцентом на певний його критерій або на групу критеріїв. Успіх розвинутих країн полягає в тому, що вони розуміють важливість та цінність МБ для економіки країни, тому активно застосовують усі можливі важелі для ефективної їх діяльності, застосовують кожен свою політику підтримки з особливою увагою на такі його критерії, які вони вважають найважливішими для розвитку економіки та добробуту своєї країни.

Мале підприємництво в Україні тривалий час функціонує в складних умовах соціально-економічного розвитку. В 2014 році в Україні розпочалася економічна криза (втретє за історію незалежності країни), спричинена геополітичним конфліктом (тимчасовою окупацією території України внаслідок збройної агресії Російської Федерації та проведення антитерористичної операції), що призвело до руйнування виробничих потужностей та транспортної інфраструктури, втрати міжгалузевих і логістичних зв'язків, ускладнення міжнародних відносин, недоступності енергетичної сировини (вугілля), суттєвого зростання інвестиційних ризиків та негативних очікувань населення. Також значний негативний вплив мали і накопичені системні диспропорції, що призвело до девальваційних та інфляційних процесів.

На сьогодні національна економіка є економікою країни, яка фактично воює і перебуває в режимі нераціональних економічних відносин, спричинених тимчасовою втратою території, запровадженням різноманітних економічних санкцій та політичних обмежень, які продовжують негативно впливати на економічний розвиток країни. Тому в Україні, при всій важливості цього сектору економіки та багатому потенціалі його розвитку, роль МБ є недооціненою та питання активного стимулювання підприємницького сектору не ставиться на перший план, як у розвинутих країнах світу.

Враховуючи бажання України вийти на рівень європейського розвитку, та правової бази, регуляторної політики МБ, програм підтримки МБ та підвищення рівня життя населення. Україна належить до Східної Європи та має деякі характеристики, властиві й іншим країнам Європи, чим пояснюється підвищений інтерес до європейського досвіду розвитку МБ.

Чехія, Польща, Словенія, Угорщина – країни, що схожі за передумовами та особливостями розвитку (ресурсними, соціальними, економічними тощо), але досягли значних результатів у розвитку МСБ, на відміну від України. Ця група країн перебуває в одній економічній площині з Україною, є прямим відображенням правильно обраного вектора розвитку країни при однаковому потенціалі з Україною, тому має стати прикладом правильно обраної стратегії розвитку МСБ та економічного розвитку країни [7]. Автор вважає, що досвід цієї групи країн є не тільки можливим адаптувати в Україні, а й є бажаним для створення ефективного підприємницького сектору, виходу економіки країни з кризи, формування потужної економічної системи в країні.

Загалом, основними факторами, які сприяють розвитку малого підприємництва в світі, є: фінансово-кредитна та інвестиційна підтримка; податкова підтримка; залучення малих підприємств до виконання державних замовлень; підтримка експертної діяльності малих

підприємств; підтримка наукових досліджень малих підприємств; кадрова підтримка малого бізнесу; регіональний розвиток малого бізнесу [7].

Яскравим прикладом розвитку малого підприємництва є досвід Польщі, яка після розпаду Радянського Союзу мала схожі з Україною стартові умови, але за роки незалежності змогла досягнути значного економічного зростання. Експерти зазначають, що навіть у роки комунізму в Польщі функціонували малі приватні фірми, а також фермерські господарства, тож поляки не втрачали притаманний їм дух підприємництва. Коли після падіння комунізму у Польщі запанували вільноринкові відносини, багато польських сімей охоче розпочали власний бізнес.

На початку своєї незалежності Польський уряд в першу чергу спрямував свої зусилля саме на розвиток малого та середнього бізнесу. І якщо на початку 90-х малі й середні підприємства створювали менше 30% валового внутрішнього продукту Польщі, то сьогодні цей показник вже близько 54%. В Україні відповідний показник становить лише 15%. Окрім, понад 90% поляків, які працюють у приватному секторі, працевлаштовані на підприємствах малого й середнього бізнесу [2].

Звичайно, умови ведення бізнесу в Польщі та Україні значно відрізняються, про що свідчить показники рейтингу «Doing Business» [6], який щорічно публікує Світовий банк. Цей рейтинг складається з 10 індикаторів, аналіз яких дозволяє охарактеризувати бізнес-клімат та визначити якість правил регулювання підприємницької діяльності, що підвищують чи обмежують ділову активність підприємств: реєстрація підприємств; отримання дозволів на будівництво; підключення до системи електропостачання; реєстрація власності; кредитування; захист інвесторів; оподаткування; міжнародна торгівля; забезпечення виконання контрактів; ліквідація підприємств.

Разом з тим результати зазначених рейтингів доводять, що ситуація покращувалася протягом останніх років. Зокрема, у рейтингу «Ведення бізнесу – 2017», що публікується Світовим банком, Україна піднялася з 152-го місця у 2012 р. на 80-е місце в 2017 р.. Така динаміка свідчить про те, що Україна має значний потенціал і активно реалізує реформи, однак необхідно покращити бізнес-клімат [2].

На рисунку 1, зображено позицію, яку посідає Україна у рейтингу «Ведення бізнесу», порівняно із сусідніми економіками регіону. Всі країни у групі випереджають Україну, а Польща є лідером групи (24 місце). Україна відстає від регіону в цілому з точки зору кількості пунктів до перших позицій у рейтингу, тобто до країни-лідера рейтингу [6].

Рис. 1. Рейтинг України та подібних економік за індексом «Ведення бізнесу-2017»

Негативними факторами для ведення бізнесу у нашій країні визначено (в порядку зменшення): інфляцію, корупцію, політичну нестабільність, високі податкові ставки, складність податкового законодавства, нестабільність урядів, ускладнений доступ до фінансів, неефективну державну бюрократію, регулювання валютного ринку, недостатню освіченість працівників, погану етику робочої сили, недостатню здатність до інновацій, обмежувальне регулювання ринку праці, невідповідну якість інфраструктури, злочинність та крадіжки, низьку якість охорони здоров'я [1].

Як видно із графіка (рис. 2) Україна почала показувати позитивну динаміку і підвищуватися в рейтингу починаючи з 2012 р.. За останні 6 років наша країна зробила значні кроки у сфері легкості ведення бізнесу і піднялася із 152 місця у 2012 до 80 у 2017 р. Таке досягнення можна пояснити цілеспрямованою державною політикою. Однак ми не змогли піднятися навіть до рівня Польщі 2008 р. Як бачимо Польща у 2008 р. займала 72 позицію у рейтингу, а на сьогодні вона знаходиться на 24 сходинці у рейтингу.

Країна	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Польща	72	76	72	70	62	55	45	32	25	24
Україна	144	145	142	145	152	137	112	96	83	80

Рис. 2 Динаміка рейтингу «Doing Business» для України та Польщі

Ефективними стратегічними інструментами, які використовуються для активізації розвитку підприємництва в Польщі є: спеціальні економічні зони; промислові і технологічні парки; інкубатори підприємництва; кластери; позичкові і гарантійні фонди; підтримка місцевих ініціатив.

У Польщі система підтримки МСБ переорієнтувалася на інновації і стартапи, які потребують зовсім інших інструментів та підходів до моделі ведення бізнесу. Нова модель підтримки та стимулювання МБ у Польщі характеризується податковими, фінансовими перевагами, проводиться активна популяризація бізнесу, створення необхідних інституцій підтримки МБ. Крім загальних форм оподаткування, малі підприємства в Польщі можуть користуватися спрощеними формами, які характеризуються нижчим рівнем зобов'язань, простими правилами й легкістю застосування в щоденній практиці, чого поки не вистачає в Україні [3]. Сприятливий податковий клімат дав змогу легалізувати більшу частину бізнесу та тим самим подолати корупцію. Підприємництво в Польщі розглядається не як елемент заробітку грошей для окремого підприємця, а як впливовий важіль розвитку економічної системи країни, тому створюються усі необхідні умови для його активного розвитку. У бізнес-середовищі Польщі переважає не конкуренція, а синергія зусиль, тобто підприємці не конкурують між собою, а допомагають один одному, створюючи необхідні мережі, клуби, центри стимулювання МБ. Ці структури в процесі взаємодії з урядом та парламентом забезпечують надання достовірної інформації щодо стану та перспектив розвитку підприємництва в країні, а також забезпечують надання кредитів малим підприємствам, сприяють розвитку інноваційних технологій та

їх застосуванню в малому бізнесі. Фінансова підтримка малого бізнесу передбачає використання системи проектного фінансування малих підприємств, тобто цільове кредитування позичальника для реалізації інвестиційного проекту. Отже, Польща створила усі необхідні умови для розвитку МСБ, є яскравим прикладом успішного виходу з економічної кризи та упевнено претендує на позиції лідера Східної Європи [7].

Висновки. Вивчення використовуваних в інших країнах моделей підтримки малих підприємств дозволить Україні значно покращити власну систему підтримки малого бізнесу та створити основи для формування конкурентоспроможної економіки.

Отже, наш аналіз дав змогу зробити висновок, що враховуючи особливості економічного, соціального та політичного характеру, Україні необхідно переймати досвід успішних країн, зокрема Польщі. Україна на жаль, нераціонально та неефективно використовує свої можливості, на відміну від країн-сусідів. Досвід розвинутих країн є, безперечно, корисним для України, але значно недосяжним через політичні проблеми, які створює нинішня влада в Україні, стримуючи розвиток МСБ. В Україні законів та указів щодо підприємництва набагато більше, але довготривалої стратегії, а також послідовної політики підтримки та стимулювання МСБ немає. Тому, проведений аналіз свідчить, що розвиток малого і середнього бізнесу можливий лише за наявності політичної волі держави сформулювати необхідні для цього соціальні, економічні, правові, політичні та інші умови. Державна політика відносно малого і середнього бізнесу є важливим самостійним системним напрямом. Вона будується на принципі створення найбільшого сприяння розвитку, особливо в тих напрямках діяльності, які дають максимальний соціально-економічний ефект.

Література

1. Берницька Д. І. Проблеми розвитку підприємництва в умовах фінансової та економічної нестабільності / Д. І. Берницька / Економічний форум. Науковий журнал № 3, 2016. Луцький національний технічний університет. с.170-177
2. Капітан В. О. Зарубіжний досвід формування державної стратегії розвитку малого бізнесу задля забезпечення зайнятості населення / В. О. Капітан // Інвестиції: практика та досвід. – 2017. - № 4. – С. 115-119.
3. Толмачова Г. Ф. Регулювання розвитку малого і середнього підприємництва: досвід зарубіжних країн для України / Г. Ф. Толмачова, В. І. Ляшенко, Г. В. Колеснікова / Економічний вісник Донбасу № 1(47), 2017. – С.157-185
4. Позиція України в рейтингу країн світу за індексом глобальної конкурентоспроможності 2017-2018. Режим доступу: edclub.com.ua/.../pozyciya-ukrayiny-v-reytingu-krayin-svit...
5. Щорічна оцінка ділового клімату в Україні 2016. Режим доступу: http://lev.org.ua/articles/ABCA2016_short.html
6. Doing Business 2017: Equal Opportunity for All, a World Bank Group flagship publication, is the 14th in a series of annual reports measuring Режим доступу: <http://www.doingbusiness.org>
7. Якушева О. В. Регіональні особливості економічного розвитку малого та середнього бізнесу в Україні / О. В. Якушева // Економіка і суспільство. – 2017. – № 8. – С. 455-461.